

Мұрағат - Халық шежіресі

Мұрағат – халық шежіресі, өткен өмірдің деректі ескерткіші, яғни, мұрағатшылар – тарихты сақтаушылар. Өмірде бәрі өтпелі, ұмытылмайтын нәрсе жоқ. Сондайда өшкеніңді жандыратын, ұмытқаныңды жадында жаңғыртып, тарихтағы әртүрлі кезеңді, әрбір тұлғаны орын-орнына қойып беруші – қойнауы құжатқа толған мұрағат. Мұрағат құжаттары – баға жетпес байлық, халықтың асыл қазынасы. Бүгін де, ертең де, келер ғасырларда да толығы беретін, жазыла беретін тарихтың қайнар көзі.

Иә, қоғамның тарихи тәжірибесін бейнелейтін мұрағат құжаттарының құндылығы мен маңызы ерекше. Оларсыз тарихтың жазылуы мүмкін емес. Ұлттық мұрағат қоры – өмірі таусылмас, қоймасы ортаймас, өткен заманнан бүгінге дейінгі қатпар-қатпар кезеңдердегі еліміздің шаруашылығын, экономикасын, тыныс-тіршілігін кең түрде айқындайтын, тарихи, мәдени ескерткіштер және жеке тұлғалардың өмірін мәңгілікке тарихта қалдыратын ұлттық тарихи мұраның көзі. Мұрағат қоймасындағы шаң басқан сөрелерде былайғы жұрт біле бермейтін, сан ғасырлардың, яғни, адам және қоғам өмірін бейнелейтін, ата-бабалар шежіресін дәріптейтін, туған өлкемізге қатысты қаншама бай құжаттарының қорлары жатыр. Оның ішіне бүккен құпия сырларын мұрағат қызметін зерделеген адам ғана түсінеді. ҚР «Ұлттық мұрағат қоры және мұрағаттар туралы» Заңымен бекітілген ҚР Ұлттық мұрағат қоры – Қазақстан халқының тарихи-мәдени мұрасының ажырамас бөлігі. Ол ұлт игілігі ретінде мемлекет тарапынан қорғалады. Ондағы құжаттарда халқымыздың өткені бүгінгі – маңызды тари-

«Білікті басшы – елге құт» демекші, қоғам мүддесін өз мүддесінен жоғары қоя білген жетекшілердің бірі – Өмірзақ Амантаев. Ол Қарағанды облысының мұрағат қызметін басқару тізгінін ұзақ жылдар ұстады. Сол кезеңде мұрағат қызметінің беделі айтарлықтай өсті. Білікті басшы адал еңбегі және белсенді өмірлік көзқарасы үшін бірқатар марапаттар мен мақтауларға ие болды. 2013 жылдың қараша айынан бастап, маңызды саланы мәдениет, мұрағаттар және құжаттама басқармасының басшысы Еркебұлан Ағымбаев пен орынбасары Салтанат Әбеуова басқаруда. Жалпы облыстың мұрағат қызметін жоғары кәсіби деңгейге көтере білген, сондай-ақ, әр іске шығармашылық тұрғыдан қарайтын, кәсібіне шыннайы берілген, білім өресі биік мұрағат қызметкерлерін мақтанышпен айтуға болады. Олардың қатарында Ж.Тансиккужина, Л.Байкенжина, Г.Айсанова, Т.Пауль, Е.Новикова, Б.Өмірбеков, Е.Хмелева, М.Шаймерденованың есімдері ерекше аталады. Қазіргі таңда халыққа қызмет көрсету деңгейі өте жоғары. Осыған орай, «Саран» қаласының мемлекеттік

хи оқиғалар, Қазақстан Республикасының, Қарағанды облысы қоғамының даму кезеңдері, көрнекті саяси және мемлекет қайраткерлерінің тағылымды өмірі, өнер, мәдениет және ғылым өкілдері туралы мәліметтер айғақтамасы бар. Тарихқа үңілсек, жазба деректерді жинастырып сақтау ісі, алғаш рет Мысырда, Ежелгі Грекияда, Қытайда, Римде, тағы да басқа елдерде мемлекеттік дәрежеде қолға алынған. Қазақстанда дербес мұрағаттың пайда болуы Бөкей ордасы архивімен (XVIII ғасыр) байланысты. Біздің елде архив жүйесі, негізінен, XX ғасырдың 20-30-жылдары қалыптасты. Ұлттық архив ісінің бастауында А.Байтұрсынұлы, С.Сейфуллин, М.Жолдыбаев сынды қайраткерлер тұрды. Қарағанды облысындағы мұрағат қызметінің тарихына үңілсек, ол өз қызметін қиын-қыстау кезеңде бастаған. Мұрағат қызметінің басшылығы сол жылдардың өзінде аудандық және қалалық мұрағаттардың құрылуына ерекше көңіл бөлген. 1939 жылы Қарағанды облысында 10 аудандық мұрағат қызмет атқарады. Олар: Жаңаарқа, Нұра, Тельман, Қарсақбай, Қорғалжын, Ворошиловский, Вишневский, Ақмола, Қарқаралы, Еркіншілік аудандық мұрағаттары. Облыстық мұрағат басшылығына Исая Мознаим тағайындалады. Жалпы мұрағаттың жағдайы 1949 жылдан бастап жақсара бастайды. Сол жылы мұрағат директорлығына 23 жастағы ММТМИ түлегі А.Кутищева тағайындалады. Ол күш-жігері мен білімін мұрағаттың ғылыми мекеме ретінде қалыптасуына жұмсады.

1976 жылдан 1991 жылға дейін облыстың мұрағат қызметін Александр Вдовин басқарған. Осы кезеңде Қарағанды облысы мемлекеттік мұрағатының базасында мұрағат қызметі мен тәжірибе алмасу мәселелері бойынша көптеген аймақтық жиналыстар, республикалық конференциялар, семинар-кеңестер өткізілген. 1991 жылдың қаңтар айынан бастап, Масұғұт Шаймарданов мұрағат қызметі жүйесінде жұмыс істеген. Ол мұрағаттар және құжаттама бөлімінің меңгерушісі лауазымында қызмет атқарған кезінде өзін сауатты басшы ретінде көрсете білді. М.Шаймардановтың жігері мен талабының арқасында облыстың мұрағат мекемелері Орталық Қазақстанда мұрағат ісін дамытуда үлкен рөл атқарады. 1993 жылы Қытайда Мұрағатшылардың халықаралық конгресіне қатысқан М.Шаймарданов мұрағат мекемелерін материалдық жабдықтау мәселелеріне көңіл аударды. 1991 жылдан бастап мұрағаттар компьютерлермен, кеңсе техникаларымен тұрақты жабдықтала бастады. Аталмыш тұлға облыстың және қаланың қоғамдық өміріне баға жетпес үлес қосты. Ол бірнеше рет облыстық сайлау комиссиясы төрағасының орынбасары болды. Жемісті еңбегі үшін «Еңбек Қызыл Ту», «Құрмет Белгісі» ордендерімен, көптеген медальдармен және Құрмет грамоталарымен марапатталған. Қазір – зейнет демалысында.

мұрағаты». КММ «тынбай» еңбек етіп келеді. Оның ең негізгі, басты қызметі – мемлекеттік және мемлекеттік емес мекемелері, ҚР азаматтары, шет мемлекеттер мекемелері мен азаматтарының мұрағатта сақталған құжаттар негізінде әлеуметтік-құқықтық сұраныстарын орындайды және құжаттардың көшірмелері мен мұрағаттық анықтамалар береді. Соңғы бес жылда әлеуметтік-құқықтық сұраныстардың өсуі байқалуда. Әлеуметтік сұраныстар түрлі бағытта келеді, мысалы, еңбек өтілін, тұрғылықты жерін, еңбек ақысын, балалар үйінде болғанын растау туралы сұраныстар жиі түседі. Егер, сұраныс берген адамның жұмыс істеген мекемесінің құжаттары тұрақты сақтауға келіп түскен болса, онда ол мәліметі толық мұрағаттық анықтама алады. Кей жағдайда сұраныс берушілер құжатты толық тапсырмайды, бұл мұрағаттық анықтаманы орнындауда үлкен қиындықтар туғызып, ұзақ уақыт іздестіруге тура келеді. Сондықтан, әр азамат мұрағатқа келгенде құжаттарын түгендеп, жеке куәліктерінің, еңбек кітапшаларының көшірмелерін дұрыс жасап, өтініш қағазын дұрыс толтырып тапсыруы керек. Жалпы сұранысты орындау мерзімі – 15 күн. Кейбір жағдайларда сұраныстың көлеміне байланысты анықтама берудің ұзақтығы 30 күнге созылады. Мұрағатқа құжаттары мүлдем тапсырылмай, жойылып кеткен мекемелер көптеп кездеседі. Осындай мекемелерде жұмыс істеген азаматтар зейнетке шығарда біз оларға нақты мұрағаттық анықтама бере алмаймыз. Қазіргі таңда электрондық пошта арқылы халықтың сұраныстарын қабылдау жүзеге асырыла бастады. Терең пайымдағанда, жеке тектік қорлар – мұрағат байлығы. Азаматтың жеке мұрағатының құжаттары құнды тарихи дерек көзі болып табылады. Ол азаматтың жеке өмірі арқылы көптеген оқиғалар мен деректердің дамуын көруге мүмкіндік береді. Жеке мұрағаттарды сақтай отыра, өздерінің еңбегімен аймағымыздың даңқын шығарған біздің үздік замандастарымыз, жерлестеріміз жадымызда сақталады.

Жеке тектік құжаттарды жеке тұлғалардың өмірі және қызметі барысында түзіліп, мемлекеттік сақтауға түскен жеке тектік қорлар, мұрағаттық коллекциялар және дербес жиынтықтар құрайды.

Жеке қор бір адамның айшықты ғұмыры және қызметі барысында құралған құжаттардан тұрады. Мұндай қорлар қорды құрушының өмір сүрген уақытын сезінуге және оны тереңірек түсінуге дәнекерлік ететін бірден-бір тарихи мәлімет көзі болып табылады.

Біз мұрағат қабырғасында атқарылып жатқан жұмыстардың барлығы халық игілігі үшін жасалып жатқан іс-шаралар екендігін терең пайымдаймыз, сондай-ақ, алдағы кезеңдегі әрекеттеріміз бұрынғыдан да нәтижелі боларына күмәнсіз сенеміз.

Айдын ҚҰЛЖАНБЕКОВ,
«Саран қаласының мемлекеттік мұрағаты» КММ директоры.